

házaik menetét és egyes mozzanatait alapvetően a vendégség dramaturgiája határozza meg. Először a készülődés és várakozás zajlik.”...

„A várakozás és készülődés idején a gyakorlati feladatok elvégzése mellett a legfontosabb az ismerkedés, a közös hangulat megteremtése, a kapcsolat-teremtés. Itt az első szakaszban történő beavatató mozzanatok is az eljátszandó drámai cselekmény atmoszféráját készítik elő.”

Indulás előtt:

Színhely Óbuda, a Zichy-kastély zárt udvara. Jelen vannak a tábor vezető felnőttek, a táborba menendő gyerekek, és a kísérők: szülők, nevelők. A csomagok egy rakásban valahol a bejárat közelében.

Bucz Hunor letelepszik a földre, és kéri, hogy mindenki foglaljon helyet, s körbemutat a földön. És mosolyog, nevet, kacarászik (igen természetes), s örül, hogy sikerült összejönni ennyien. Természetesége ráragad a szorongókra is, akik a szüleikkel vagy a nevelőikkel jöttek.

„Névsort fogok olvasni — mondja — megjött-e már mindenki? Előbb bemutatkozom: Bucz Hunor a nevem, de szólítsatok Hunornak. És mostantól mindenki mindent ki tegez. Úgy is megadjuk egymásnak a tiszteletet.”

Aztán máris elkezd játszani, és játszatja a gyerekeket is. Az azonos nevűek a kör közepére mennek, kezét fognak. (Persze a keresztnév illetve az utónév is lehet azonos.) Bár vannak itt testvérek is, de a családi nevük nem azonos. (Ezen is lehet mosolyogni kedvesen.) Van ám ikerpár is, két fiú, tényleg, alig lehet őket megkülönböztetni egymástól, annyira hasonlítanak.

Vagyunk vagy százhuszan, százharmincan a kísérőkkel együtt.

Közben megérkeznek az autóbuszok, autók és egy mikrobusz, amelyekbe lehet bepakolni a közös holmit: sátrakat, kondért, balonokat, kellékeket stb. Teát főztek az útra, poharakat készítettek és uzsonnát, ill. tízórait, mert az út pihenőkkel (kétszer állunk meg), öt órát vesz igénybe — hangzik a legfontosabb tudnivaló.

Igazán jól kezdődik, szép, derűs nyáridő, és jó a hangulat.

Megérkezés a táborozás helyére

„Itt a legfontosabb a vendég-vendégfogadó mozzanat.” A tábor, a ritus helye, a majdani színjátékok színtere minden tekintetben gondosan és tudatosan választódott. Már a megközelíthetőség fokozta a feszültséget. A komlói műüttől két és fél kilométert kellett megtenni — gyalog az „előőrök” — vendégfogadók által vágott ösvényen, hatalmas fák, embermagasságú szurlok, csalánok között. A gyerekek, zömükben 7-12 évesek. De a nagyobbak is képviselve vannak 18 évesig. Cipelik hátizsákjaikat, vonszolják táskáikat.

Komolyerőpróba. Ám nem nyafog senki. A kicsiknek azonban igen jólesik, hogy a nagyobbak, miután a helyszínre vitték saját csomagjaikat, visszafordulnak, és segítenek kapaszkodni, cipekedni.

Mostantól jóban-rosszban együtt. Végre megérkezik mindenki a tisztásra, ahol az előfutárok-vendégfogadók várják a hatalmas üstben főtt, jóillatú meleg étellel a táborozókat, a *vendégeket* lakomára, ebédre. Előbb azonban — mint az indulás előtt — a „beavatás” *szertartás* következik, s megtanuljuk a közös tábori köszöntést, a nagy „dö-but” kiáltást. Körben természetesen. S azután már jöhet is az ebéd, a lakoma.

„A tér, amelyben játszóházunk folyik, osztatlan. Nem válik külön a nézőtér és a játéktér. A szimultán színhelyek körben vannak...A kör közepe általában a változó, átalakuló helyszínek tere.”

„Mindenik helyszín megfelel a nézői és játszó feladatoknak is, ezért e két funkció között könnyű az áthatás.”

A helyszín

A tábor központját *Forrószegnek* neveztük el. Itt égett a tábortűz, itt vannak az üstök, itt fő az étel, s itt csobog alá a „Csurgó” nevű vízesés, ez a „rituális zuhanyozó”. Ez a völgy középső része.

A csermely valahonnan *Felszeg* felől ered, ahol őt hatalmas bükkfa zár be egy jókora teret, mely a közös játéktér, (játzóház a természetben), s a színjátékok, és szertartások helye lett. Itt verték fel a nagy katonai sátrat, amelyben a díszletek, a kellékek, a szerszámok, a gyógyszerek-kötszerek, s a felvevő gépek helyezkedtek el, és esős időben ide lehetett behúzódní játszani. Távolabb Bucz Hunor, a családósok, a doki és a „Szegfejek” alvó sátrai szétszórta, mintha őrzők, őrszemek lennének. Lent, hol a csermely már patakka nőtt *Alszege* és *Keszege*. Itt verték fel a 3-4 fős sátraikat az animátorok és a gyerekek. A helyválasztást nem irányították. *Bucz Hunor mint egy nemzetségfő hagyja, hogy ki-ki keresse és találja meg a maga helyét.* A tér nem volt bezárva, s mégsem mentek messze egymástól, épp csak annyira, hogy legyen mindenkinek elég tere, a sátor körül. *Az animátorok a családfők: 5-7 gyerek van a gondjukra bízva.* Nem anyáskodnak, nem parancsolgatnak, hanem sok-sok ötlettel teszik vonzóvá a cselekvéseket. Mindenki maga veri fel a sátrat, ill. azok, akik aludni fognak benne, 2-3 fő.

A sátorverés aktusával megtörténik a *helyszínek berendezése*. A különböző korosztályok együttléte olyan természetessé vált, mint a régi faluközösségekben. *Tudja mindenki, hová tartozik, de megvan az átjárhatóság is, hiszen az élet itt több helyszínen zajlik.*

A játéktér

Felszeg, hatalmas bükkfák, csörgedező patakocskák. Rajtunk kívül sehol senki. A Forrószegről felszálló füstöt elviszi a szél. Gyökerek fonják be a kapaszkodót, melyen felmászunk. A fák között néhány apró sátor, a Szegfejek sátrai, elszórta. Farönkök, melyekre ülni lehet.

A kürt hangja gyülekezőt hirdet, a gyerekek próbálkoznak a megfűjésével. Nem könnyű. Hunor és Rolli kezükben a hegedűikkel, a melléjük rakott csörgővel, dudával, dobbal, faütőssel játszani kezd.

„...A résztvevők legbelsőbb és legszűkebb körét az animátorok alkotják. Ők tízen tizenketten rögtönzésben jártas színjátékosok, és minden előkészítő munkát ők végeznek. Ők a vendéglátók, a házigazdák. ...Úgy játszanak, hogy bekapcsolódásra késztessek a közönséget.”

Daltanulás: először eléneklik a Térszínház tagjai, a zenével kísérik, majd soronként mondják a szöveget s újra éneklik. A diktálást és a hegedűkíséretet Hunor vezeti. A sok közül az első.

Elment egyszer Zacheus, hogy Jézust meglássa, Kicsi volt hát felmászott egy nagy fügefára. Mikor Jézus arra jött, így szólt fel a fára, Zacheus ma tehozzád térek be szállásra. Örvendezett Zacheus a Jézus szavára,

Remélte, hogy bűneit az Úr megbocsátja. Azt mondta, ha valamit, gonoszul elvettem, Megfizetem százzal is, hogy jóvá tehessem.

Négyszer, ötször elmondják, eldalolják — természetesen körben állva, így mindenki lát mindenkit. Ki-ki mást sajátít el előbb, ki a szöveget, ki a dallamot. Közösen már megy, sétálni is lehet rá kézenfogva s körben.

Ezt bemelegítő játék követi: mozgás, futás fel a magaslatra, s ki ér le hamarabb a meghatározott kürtjel után. Nagyon élvezik, mindenki fut hegynek fel.

Vers-tanulás

Weöres Sándor költeményei:

Paripám csodaszép pejkő...

Tó vize, tó vize csupa nádszál...

Falu végén van a házunk...

Sorunként mondják, ritmizálják, eltáncolják, eltaposolják (Vera és Bori vezeti, a többiek animátorként dolgoznak, segítenek).

„A résztvevők számára semmi sem kötelező, mindenki csak abban vesz rész, amiben akar.”

Semmi sem történik rejtve, minden a beavatás jegyében zajlik.

Közös dramatikus játék

Emlézés: hallgassátok meg *Szent Miklós legendáját*. Igen szépen olvassa fel a régies nyelvű történetet).

(A vázlat jól látható táblán ki van függesztve.)

1. Hogyan szabadítja meg Szent Miklós a három elítélt fiút a palloshaláltól.

2. Hogyan lesz a hajadonok és bukott lányok védőszentje.

3. A gyermekek védőszentje (három gyerekét elengedi az apja hosszú útra, a vendéglős kirabolja, megöli őket, de Szent Miklós életre kelti.)

A gyerekek némán, ülve hallgatják a krimibe illő történeteket, megbeszélnek, újabb éneklés, a tanult dal Zacheusról. (Ismétlés, hogy hasson a gondolat!) Ezt képragasztás követi. Hozzák a színes kartonokat, a téphető papírokat, megbeszélnek a csoportosulások, ki melyik történetből készít tablót, majd ügyesen elosztva a kisebb és nagyobb gyerekeket csoportokra, hogy mindenki kapjon teret, lehetőséget, dolgoznak a fák alatt.

Hunor és három leány animátor ezalatt kellemesen egyházi dalokat énekel, Ricsi furulyázik.

Vannak, akik kissé elhúzódnak, pl. a francianyelvű kislány, akit Kovács Líviának hívnak, maleziai az anyja, magyar az apja, s nem beszél magyarul, de akar. Ádám, aki faragniszeretne, de nincs mivel. Megjelenik a deviancia is: a 10 és 15 éves nevelőotthoni fiú összemarakodik, cibálják egymást. (István elmegy velük beszélgetni.)

Hunor az animátorokhoz: *türelem és türelem, ne magyarázd agyon! Hadd érezze, hogy szabadon csinálhatja, amit gondol, te csak segítsd!* „Nem a produkció a fontos, hanem, hogy kedvvel csinálja, és dicséred meg, nem hajts senki és semmi. Gyönyörködjete a jól sikerült tépésképen!”

Aki elfáradt a tépésben, guggolásban, ragasztásban, nyugodtan kézbe veheti a nagy dobos, a kalapot fejére csaphatja, belenézhet a felfevő gépbe, de mindenütt ott a türelmes felnőtt. Pityu (tanár) remekül bánik a csoportjával. Hunor fáradhatatlanul muzsikál. Elkészült a három hatalmas kép, kiállítják, megnézik, lefényképezik. Igazán remek.

A Szent Miklóshoz kapcsolódó szoborjáték, amit újabb bemelegítő-játék előz meg. Péter a szob-

rázmester. 10-12 gyerekkel készül el a képzeletbeli szobrászműhely, s csak utána jutnak el a Szent Miklós megformálásáig. Csak egy süveg és egy köpeny a segédeszköz. A szobrot Izmail kereskedő rendelte, akinek népes családja van. Ám ő elutazik. A szobor feladata megvédeni a házát. (Bence 8 éves, Izmail kutyája akart lenni, s nagy csaholással kíséri.) Közben Ricsi két gyerekkel elvonul, rabló bandát alakít, beöltöznék maguk kreálta jelmezekbe, s kirabolják a kereskedő házát. Izmail visszatér, s látja a pusztítást. Felháborodásában, hogy nem őrizte meg Szent Miklós a házát, kidobja a szobrot, ami eltörik.

Úgy kellett vezetni a játékot, hogy az egyik rablóban feltámadjon a lelkiismeret, s visszavigye az elrablott pénzt. Drámai pillanatok születtek, nagy vita a rablók között, s végülis ketten viszik vissza, mert egymásban sem bíznak. Aztán csaknem ráfizetnek a feltámadt lelkiismeretükre, mert Izmail nem méltányolja tettüket, hanem támad, de a gyerekek csodás életöszöne, kreativitása megoldotta a helyzetet, meglógtak, mielőtt Izmail megköthetne volna őket. Remekül játszottak a gyerekek, az animátorok jól segítették a kifejtet, s igen jó rögtönzések születtek.

Mit kaptak a gyerekek? Drámai helyzeteket, melyeket megélhettek, erkölcsi problémákat, melyeket megbeszélhettek. És közben énekeltek, játszottak egy formálódó közösség családmeleg körében.

A játék tíz órától tizenhárom óténig tartott. Közben persze tízórai is volt.

...,illik megjegyeznem, hogy a játszóház cselekménye laza, nem geometrikus szigorúsággal sodród. A hagymaszerkezetből következően az epikus szerkesztési elv határozza meg a dramatikus játszóház csaknem minden mozzanatát.

Másik játék másik napon.

Pityu vezeti a melegítő játékokat, új dalokat, új mozgást tanít. A körjáték után ő Jónás, a pásztor közepén marad, s a gyerekek a birkák. Egyik kis kreatív fiú gyorsan pulivá válik, terelgeti a nyáját. Jónás aludna. Lefekszik hát közepén, s juhait is alvásra szólítja.

A gyerekek azonosulnak a játékkal, bár a bibliai történetet csak néhányan ismerik. Nem kérdik előre, hogy mi lesz?

Pityu most hatalmas lepelben az egyik bükkfa magából dörög alá. (A nem várt fordulat mehökkenti a játékos és néző gyerekeket egyaránt. Csak most figyelnek a kanavászra, amely a játék kezdete óta ott diszeleg a legnagyobb bükkóriás derekán, mindenki szemeláttára.

1. Birkapásztor — Úr parancsa

2. Kikötő — Jónás menekül

3. Vihar — ima — a Cet eledele

Jónást a tengerbe dobják
kikötés

4. A Cet gyomrában

5. Ninive — piac — színeszek

Jónás aposztata

6. Ninive bűnei

7. A pusztában, az Úr Jónást újból Ninivébe küldi

A stáb szinte minden tagja szerepben van, mert óriási díszletekkel dolgoznak. A hajó pl. hatalmas kötélhágcsó, hiszen a hajóra, ahová Jónás menekül, fel kell mászni. A hajóskapitány a Doki. Szenzációs a jelmeze és a maszkja. „Poppejre” vette a figurát. A két nagy bükkfa

közt kifeszített kötélre minden fiú rá akar ülni, s ehhez szinte tornamutatványra van szükség, hiszen mozog, inog, s meg sem bírná valamennyiőjüket, de roppant jó játék. Csüngnek, lógnak, hasálnak a fán, állandó himbálózás, jön a vihar. A Doki remekül dolgozik a gyerekekkel, akik igencsak próbára teszik, kilépnek a szerepükből, s önálló alakításba kezdenek, új szerepet kreálnak maguknak, különösen a kamaszok élvezik Jónás történetét. A játékban a fiúk Jónásra kennek minden gonosztságot. Végül Jónást kidobják a hajóról, s abban a percben jön a hatalmas Cet. A lányok hozzák a nagy ötlettel készített kötelet, minden csonójánál egy-egy gyerek, s befogják, bekerítik Jónást. (Közben a hajó eltűnik, a hágsó lehull a fákról a földre.) Jónás hanyódik, dobódik. (A nézők magasabbra állnak, hogy jobban lássanak.) Majd a tinédzserek magukra raknak a „rongyos” zsákból minden cifraságot; átalakul a szín Ninive piacává, s mindenki rögtönöz. Látják ugyanis a kanavászon, hogy piaci jelenet következik, s kavalkád lesz a javából „keleti” hangulattal. S lesznek táncosok, árusok, verekedők, mutatványosok.

És folytatódott a játék tovább a kanavász és a játszóházas dramaturgia szerint egészen a döbbenetig. Megbocsájtásra szorulunk mi emberek (gyerekek), mert igencsak gyalóak vagyunk.

A szerepek is hagymaszerkezetben rétegződnek. Alapvető a vendég-vendégfogadó kapcsolat, mint szociális szerep, majd a manuális munka során munkatársi-játszó társi viszony, aztán pedig a dramatikus játék drámai szerepei következnek. Tehát a szociális, funkcionális és a dráma szerepek egymásra épülnek. Ez utóbbin belül nézői és aktív játékos magatartás változik. Nem nehéz egyik szerepből a másikba átváltani.”

Az életrend nem volt feszes, nem volt órához kötve, bár nagyon pontosan megtervezték a napirendet. Mindenki részese volt önkéntes alapon a közös munkának: vízfordás, rőzsegyűjtés, bevásárlás, tűzrakás, favágás, a szemetesgödör ásása, stb. stb. De aki éppen nem vett részt semmiben, szabadon választhatott: barkácsol, farag, gyöngyöt fűz, fonást készít, rajzol stb. Itt is volt egy animátor, aki segítette az elakadókat. Az animátor egyébként is mindig magához hívta a gyerekeket, és együtt főztek teát, lekvárt, tisztítottak babot, krumplit. Ez különösen a nevelőotthoniaknak volt nagy élmény.

A szervezethez úgy van jelen, hogy természetes módon rendeződik el minden. Nincs előre s eleve elhatározva, hogy ennek meg ennek így meg úgy kell lennie, ha törlik, ha szakad. Hiába érkezünk késve, nincs szemrehányás. Megvagytok? — kérdezte Hunor. — Akkor egyeteket.

És mások sem haragudtak, hogy netán csúszik a délutáni játék egy félórát, elfoglalták magukat.

„Végezetül a szakrális elemekről kell szólnom. A játék egyik főszervező eleme a zene, pontosabban az első részben megtanult dalok, énekek. A gyermekek körjátékaira gondolunk még, valamint a természetű népek alakoskodására. A ritmus, a táncos elem, a jelképes gesztusok szerepét hangsúlyozom ezzel.”

Ismeretes, hogy a családi életet is a szertartásos mozzanatok fogják keretbe. Ugyanígy volt ez itt is, ahol az animátorok köré szerveződően kialakult kis családok

együtt alkották a nemzetséget. Ebből következően a kisebb közösségeknek épp úgy kialakult az életet szabályozó ritusa, mint a tábori nemzetségnek. Az előbbiekhöz tartozott hozzá a sátorbeli esti mesélés, vagy pl. a közös ebédkezés, a családi kirándulás stb. A nemzetségi élethez tartozott a közös reggelizés és a többi étkezés, a napenkénti daltanulás és a dramatikus játék, s nem utolsósorban az esti zenés — énekes altató. Visszatérő volta miatt szertartásos jellegű kaptak a körjátékok is.

Nem hittem volna, hogy a körjátékokat ennyire szeressék. Még a nagyobbak is.

Cickoj, mackoj, teleárom,

mindig az fut, az a három.

Kurta volt az egér farka

nem foghatta meg a macska...

s aki mögött leesik a zsebkendő, felveszi és kergeti az eget, illetve beáll valaki elé. A körbenállók a 3. 4. sort tapsal is kísérik. Óriási a kör, nagyok a futási és elesési lehetőségek. Megy a játék s nem unják meg: ének, taps megint ének és egyeseknek futás! Remek!

Az ilyesféle bemelegítő játékból senki nem vonja ki magát, sem a kamaszok, sem a felnőttek, együtt az egész tábor.

Ilyenkor nem fáj senkinek semmi je, nem szakadt a cipő, nem akad sürgős patakolnivaló, azaz — pataokban kavicskeresgélés — még azok is itt vannak, akiknek a konyhánál kellene lenniük, majd leszaladnak, majd főznek.

Érdekes, hogy nem durváskodnak egymással, betartják a szabályokat, amiben megegyeztünk.

A „vendégség dramaturgia” utolsó mozzanata az „ajándékozás és a búcsú”.

Mit kaptak a táborozó gyerekek ajándékba?

Volt 11 színjáték; 2 erdei hangverseny hegedűművészekkel; 5 alkalommal népdaltanulás, 5 táncstanulás, 4 kézművesprogram, (agyagozás, táblaképkészítés montázs technikával, gyöngyfűzés, 2 mise, (szertartás) biblia-magyarázattal, újkényérosztás szertartása.

- Megtapasztalhatták a természetes életmódot,
- Megérezhették az egymás mellettséget az emberi kapcsolatokban, a tűzhely melegét jelképesen és a szó szoros értelmében.

A legnagyobb ajándék az emlékeket felidéző utolsó találkozás volt, egy hónappal a tábor után. Addigra elkészültek a videofilmek és a fényképek is. Ez lett egyúttal a búcsú is.

Utójáték a Csurgó-táborhoz

Kellemes és kedves, egyedi meghívó minden táborozónak; Bp. Zichy-kastély dísztermében.

Az ajtóban két térszínház fogadja az érkezőt, elveszi a batyut, s viszi a közös asztalhoz, melyből a meghívó szerint két óra múlva ki-ki kínálja az uzsonnáznivalót.

Remek ötlet, mert a „Csurgó”-táborhoz mindig hozzatartozott; oszd meg, amid van a társaiddal, hiszen nem egyformán mér a sors mindenkinek.

A belső ajtótól két színészlány kísér fel az emeleti nagyterembe, és természetesen köszönt, tájékoztat, tessékel.

A díszteremben Bucz Hunor széles mosolya fogad, szeretettel kérdezi, hogy, s mint vagy, s rajta látszik is, nem csupán udvarias kérdésnek szánta, mert végig is hallgat. A terem már teli van, a nyári felvételek képeiből tabló vár, s az ismerős arcok köszöntenek: megérkeztek a

komáromi gyermekváros intézetisei, a budapesti Bólyai lakói, szinte kivétel nélkül. Már várakozóan ülnek, hogy a képmagnón láthassák egymást, magukat, s a tábor. Sokan vagyunk, jöttek szülők, testvérek, a nevelő otthonok kísérői. Aki ideért, otthon van: kicsik, kamaszok, nagyfiúk és nagylányok (16-17 éves is volt kettő), a kistestvér és nagymama, a Térszínház színészei s a vendégek.

Bucz Hunor kezében a hegedűjével köszönt minden megjelentet:

„azért gyűltünk össze, hogy emlékezzünk!”

Mi volt a legkedvesebb játékunk?

Ki-ki bekiabálja a kedveszerintit: Elvesztettem zsebkendőmet, Pipere-tyűk, Euratinó, Nőé, stb. Cickoly-mackoly teleárom stb. E zűrzavarból nem lenne semmi, ha nem kezdené el a nótát, a kedvencet, „Akkor vótam, mikor vótam” — s zeng a terem, lecsillapodik a hangulat, s közben beindul a képmagnó: megjelenik „Felszeg” stb.

Mit énekeltünk először? Ki mit mond? S Hunor és Roli húzzák a Cickoly-mackoly tereárom-ot, István cseréli a szalagot, a gyerekek ösztönösen mennek a csörgődobhoz, az ütőökhöz úgy, mint a táborban. Aztán nézzük a felvett játékokat, most is élveznek, de az idő röpi. Fél 5-kor megkezdődik az uzsonna, üdítők, szörpök, sütemények, szendvicsek, almáslepény, fánk, bolti készítmények. A gyerekek-felnőttek egyaránt lelkesen fogyasztanak, s közben oldott beszélgetések alakulnak, újabbak is érkeznek.

Hunorék remek dramaturgiával építették fel ezt a délutánt is. Uzsonna után levitték a gyerekeket s a közönséget az udvarra, s ott folytatódott a körjáték, és közben levegőzték, mozogtak, nem unhatták el magukat.

A játék után ismét a díszteremben voltunk, még beszélünk az erdei hangversenyről, eljött a hegedűs művész is, emlegettük Rafael atyát, aki a szertartást végezte, megnéztük az újkényér osztást bemutató képmagnót, felírta ki-ki, milyen fényképeket szeretne megvenni.

A búcsú az Akkor vótam, mikor vótam és egy nagy dobkiáltás lett.

A krónikás megjegyzése:

Bucz Hunor egyik inspirátorának Viola Spollint nevezi meg. Én viszont végig úgy éreztem, hogy az ő igazi mestere Karácsony Sándor. Amit a nagy pedagógus ír az életközösségekről, nos valami ilyesmit valósít meg Bucz Hunor nevelői tevékenysége során. A mecseki tábor nekem ezt bizonyította.

Hogy írja Karácsony Sándor? „Ha a szeretet életközösséget teremt maga körül: megkezdődhetik a munka.”

És folytatódhatnak.

D. Kósa Vilma

BAGU BALÁZS DÍCSÉRETE

Aki Kárpátalja menet elhagyja Csapot és Beregszász felé fordul, félúton találja Bátyut. Nagyközség. Itt él Bagu Balázs tanárúr. Éppen 60 éves. Nyugdíjba készült. Tanít az iskolában, az ottani magyar pedagógiai szövetség elnökségi tagja, a néphagyományok tudós gyűjtője, szorgalmazója annak, hogy emlékmű állíttassék minden faluban a sztalinizmus áldozatainak, az elhurcoltakká a tiszteletére. Az IRKA című gyermeklap egyik szerkesztője. Szorgalmazója annak, hogy meghonosodjék a drámapedagógiai módszer a kárpátaljai iskolákban. Segítője és támogatója a magyarországi néprajz kutatóknak, és egy most elkészült tanterv írója. Tantervé, mely ezt a címet viseli, NÉPISMERET. Példaértékű gondossággal és szakértelemmel összeállított tantervét a kárpátaljai magyar óvodáknak, elemi és általános iskoláknak szánja.

A népismeret kifejezés — Bagu Balázs szavaival „magába foglalja” a néprajz, a szülőföld és a magyarság ismeretét is.

A 140 oldalas Tanterv nélkülözhetetlen kézikönyv is, mivel bő szövegyűjteményt is tartalmaz. Melléklete-

ben Kárpátalja bölcsődalai, gyermekmondókái, születésnap-i köszöntői épp úgy találhatók, mint betyárballadák, mondák és népmesék.

A kötetben utalás történik Kárpátalja történetére, az ott élők életmódjára, a néprajz tárgyi emlékeire, a néptáncra és a dramatikus népszokásokra. Minden magyar tanító és tanár kezébe adnám ezt a kötetet itthon is.

Most fiának, Bagu Géznak készül átadni a stafétabotot, aki ugyan természettudományi szakos tanár, de apjával együtt kitűnő színjatszó rendező. Olyan, aki elkötelezett hívévé szegődött a drámapedagógiának is.

Apa és fia együtt rendezte ebben az évben a Leszkovszkij-féle János vitézt, s akik látták a Tiszamenti Gyermekszínjatszó Fesztiválon, mindannyian lelkesen tapsoltak a kitűnő produkciónak.

Hiszem, hogy Bagu Balázs nyugdíjas éveiben ugyanolyan lelkiismeret ébresztője lesz népének, mint eddig volt.

Ehhez kíván jó egészséget:

Debreczeni Tibor

GYEREKEK FÖNT ÉS LENT

III. Weöres Sándor Országos Gyermekszínházi Fesztivál
— Paks, 1994. június 3-4-5. —

1974-től 1984-ig Pécs gyönyörű városa fogadta minden évben fesztiválra vagy szakmai műhelyekre a gyermekszínházokat. 1985-től kezdődően otthontalanná lett az országos találkozó. Pécs nem fogadta, s az úttörőmozgalom elszegényedvén, nem támogatta többé. Néhány év múlva a Corvin téren lévő (1) Népművelési — (2) Közművelődési — (3) Magyar Művelődési jelzővel működő Intézet is arra kényszerült, hogy hivatalosan is elismerje, nem tud, s ezért nem is kíván módszertani központja lenni az amatőr művészetek mindegyikének. A felnőtt színházzal és a bábokkal még megpróbálja referálni, de a gyerekkütyükre már nem tud figyelni — dolgozzanak az egyesületek. Nekik irodát, telefont, s minimális postaköltséget biztosít, ami a működéshez ugyan senkinek nem elég, még az adminisztratív nyilvántartáshoz is kevés, de nem futja többre.

Igy vállalta át a *Debreceni Tibor* által alapított, s egyre erősödő Magyar Drámapedagógiai Társaság a módszertani, oktatási munkák után a nagyrendezvényeket is. Pakson talált helyet a fesztiválnak, s hozzá olyan kiváló házigazdákat, polgármestert, művelődési központi igazgatót és népművelőket, akikhez öröm megérkezni, még ha Paks nem is rendelkezik annyi szép épülettel, mint Pécs.

A több mint 600 főt mozgó országos fesztivált területi bemutatók előzték meg. Több ezer csoport indult a szemlén, heroikus munka volt az előkészítés, a szervezés, melyet *Szakall Judit*, a Marczibányi téri Művelődési Központ, s egyben a Budapesti Drámapedagógiai Központ vezetője — civilben maga is nemzedékeket nevelő rendező — fogott össze. A területi bemutatók felelős népművelői, szervezői, tanárai ugyanúgy szerelemből végezték a napi tevékenységükön kívüleső fesztiválfőkészítő munkát, mint *Szakall Judit*. A gyermekközművelődésre és a diákművészeti találkozókra nincs tervezhető, államilag garantált minimális summa se, önmarcangoló kuratóriumok bizonytalan kimenetelű vitáinak eredményeként kap vagy nem kap egy — sokszor már lefutott — rendezvény kiszámíthatatlan arányú támogatást, vagy nem kap egyetlen fillért sem. Legföljebb nem lesz, rántották meg fájó vállukat az előző évek kulturális vezetői, s a dolog annyiban maradt. Nem lesz tehát semmi hívó és biztató országos esemény, amely egy vagy két éven át ébren tartaná a művészpédagógusi teremtő kedvet, s a gyermekcsapatok nem láthatják egymás munkáit. Nincs ez rendjén.

A rendezvény azonban megérte még ezt a fáradozást is. Kirobbanó meglepetés ebben az évben nem volt. Kínos, feszengésre készítő produkció is csak egy-kettő. A többi elfogadható vagy igazán jó volt, s ez nagy eredmény. Jóllehet, mint mindig, most is két végpont között jár az inga: ha az előkészítő hónapok munkáját, s annak jelentőségét hangsúlyozzuk egész évben, nehéz a csoportvezetőknek egy más típusú megméretésen részt venniük. Márpedig a fesztiválon a produkció számít, amin természetesen már az első pillanatokban meglátszik az előkészítő munka milyensége, egész technikai készlettára, vagy épp a rendezői késületlenség elégtelensége.

Még mindig élő műfajként volt jelen a szerkesztett játék. Makóról *Könyáné Miklós Erzsébet* mai költők gyerekkerseit, hozta Pestről, a Vécsey Színpadról *Ledő Attila* és felesége *Weöres* költeményeit vitte színpadra. Csillagoló, vibráló, erős zeneiség, bár kicsit túlszerkesztett versösszeállítás hoztak felvidéki költőinktől a Ipolyságról érkező, tarkaruhás Bohóckonferencia c. produkció rendezői, *Bodonyi András* és *Köteles Judit*.

Új rendezők jelentek meg, sokféle mesét sokféle módon feldolgozva. Igen reményteljes a baranyai Sátorhelyről *Kovács Klára*, aki Csudafa címen Benedek Elek meséjét mutatta be, fehér vászonruhákba öltöztetett, gyékénykoszorús, csuhéjkoronás, szalma-maszkos kamaszokkal, és *Lázár Péter* Magyarpolányból, aki a legkisebbekkel is képes tökéletes hatásfokú mikro-színházat csinálni, nagy fantáziával és kiváló arányérzékkel dolgozva föl velük apró történeteket.

Két megrázóan szép Petőfi produkciót láthattunk. Mindkettő a sárbogárdi *Leszkovszky Albin* hajdani János vitéz forgatókönyvét használta kiindulásul. A pápai Türrpentyű csoport rendezője a diák *Szabó Attila* volt, a bagi Fapihe együttes vezetője pedig az évek óta lenyűgöző teljesítményt nyújtó iskolaigazgató, Fodor Mihály. A pápaiak János vitézét hatalmas drámai erő és teátrális bátorság jellemezte, *Fodor Mihály* produkciójának viszont ebben az évben is a magasrendű színházi poézis, a könnyeket csalogó szépség a legjellemzőbb vonása.

Fodor Mihályt és két kollégáját, *Tóth Zoltán* gyógy-pedagógust a budapesti Körív Színpad vezetőjét, és *Várhidi Attilát*, a Debrecen környékén művészhadakat nevelő rendezőt évek óta legjobbak között tartja számon a szakma. Munkásságuk a bizonyíték, hogy minden, de minden a rendezőn múlik, legalábbis a gyerekszínházszásban.

Sértődésre alkalmat adható fesztiváldíjak nem voltak. Voltak viszont elemző szakmai beszélgetések, melyekre nem csupán a dícséretet várók jöttek el, hanem a más kárán okulni próbálók is. A közönség díját a szép beszédű, sodró játékeréjű felvidéki bohóc-csapat nyerte el, Ipolyságról.

* * *

Furcsa és szomorú melléktanulása volt a fesztiválnak az a felismerés, amin a következőkben — ha lehetséges ez — változtatni szükséges: a gyerekek, korosztálytól függetlenül — nem érzik a különbséget a színház és a televízió között. Jönnek, mennek, beszélnek, szórakoznak, s mellesleg vetnek egy-egy pillantást a színpadra is. Nincs ezen mit csodálkozni. Színházi élményük csupán az, amit ők csinálnak. Az egyetlen gyerekszínház megszűntével lesz-e valakinek gondja a színházi nevelésre? Külföldön erre jól működő hálózatok vannak. Nálunk az is elsovadt, ami hajdanán volt. Ez pedig nem a gyermekszínházszással foglalkozók gondja kell, hogy legyen. A színházi szakmáé. Ha érdekli a Jövő közönsége.

Gabnai Katalin

Figyelemfelhívó adatok

A WEÖRES SÁNDOR Országos Gyermekszínjátszó Fesztiválra
1993-ban 356 csoport nevezett be, és 7.656 gyermek játszott.
1994-ben 422 csoport jelentkezett, és 8.755 gyermek szerepelt.

Dráma, nevelés, kulturális értékek

— élmények és tapasztalatok egy nemzetközi konferencián —

Egy hivatalos beszámoló talán így kezdődne: „A Nemzeti Dráma és a Nemzetközi Amatőr Színházak Szövetsége 1994 augusztusában 6 napos nemzetközi konferenciát és műhelyfoglalkozást rendezett Coventryben a Warwick Egyetemen „Dráma, nevelés és kulturális értékek” címmel.”

A személyes élmény azonban előbb kezdődött, néhány nappal a tanácskozás előtt, Londonban.

RÁHANGOLÓDÁS

Az idei nyár nemcsak Budapesten hozott rekordmeleget. Gyönyörű napsütés, szikrázó fények és színek fogadnak Anglia fővárosában is. A város sokszínűsége, ezerarcúsága mindig rabul ejt. Néhány napra önfeledt turistaként rovam az utcákat, napozom a parkokban, kiállításokra, színházba megyek, nézem a kirakatokat és az üzletek forgatagát — újra ismerkedem a várossal. Hogy mi köze mindennek a konferenciához? Talán „hivatalosan” semmi, mégis igen sok. Élmények és tapasztalatok gyűlnek bennem: az olasz származású taxisofőr meséje, aki rákérdez, jártam-e szülőföldjén, és élvezettel idézi fel az „otthoni táj” hangulatát, a jamaicai tisztviselő, aki évtizedek óta itt él angol férjjel az oldalán, de a jamaicai nyaralást így tervezi „hazamegyek pihenni egy kicsit”, a francia diák, aki nyelvet tanulni jött néhány hétre, és éppen hogy csak túljutott az első napok idegenségérzettel vegyes csodálatán, a „culture shock” hatásán, és örömmel meséli, mit hogyan él át, a walesi énekes, aki maga elé nézve, merengve pengeti gitárját, és a dal hősnéek otthonalansága a sajtó útján: válása után költözött ide, s hiába közös a nyelv, mintha egy másik világba érkezett volna. Jóval később kapcsolódnak csak számomra így össze mindahányan — amikor *Jonathan Neelands* workshop-jában a „Zöld gyerekek”-ről szóló legendát (népmesét) dolgozzuk fel, és az emigráció és asszimiláció problémájáig jutva egyikünk így fogalmaz: „Minden asszimiláció pusztulást is jelent — valami szükségszerűen meghal, hogy cserébe más születhessék.” Egyszerre pusztul és épül bennünk, körülöttünk és általunk a világ. És hordozzuk az emlékeinket, az értékesnek tartott, megőrzendőnek gondolt pillanatokat, érzéseket és tárgyakat — ez is a nevelődés része: belenevelődünk egy világba, kultúrába.

Azzal, hogy a szinte modellnek tartott, a tárgy több évtizede kivívott presztízse miatt irigyelt Angliában sem könnyű, sőt, úgy tűnik egyre nehezebb drámatanárnak lenni, egy látszólag könnyed, ebéd közbeni beszélgetés közben szembesülök — még jóval a konferencia előtt. Ülünk a Covent Garden közelében, az Ekológiai Központ névre hallgató helyen, ami a szigorúan tudományos elnevezés ellenére — vagy inkább emellett — igen kellemes, barátságos hangulatot árasztó pihenőhely: egy könyvesbolt, egy papírüzlet és egy salátabár különleges keveréke. Minden négyzetcentiméterre a természetességet, a kör-

nyezet védelmét sugallja. Tökéletes háttér beszélgetésünkhöz, melynek fő témájává szinte észrevétlenül válik maga a szakma: a drámatanítás.

Sally, aki drámatanár és szaktanácsadó (tehát munkája nem egyetlen iskolára, hanem egy nagyobb körzetre terjed ki) kétségbeejtőnek tartja az utóbbi években kialakult helyzetet. A dráma megszűnt a Nemzeti Alaptanterv önálló tárgya lenni, leginkább az angoltanítás (azaz az irodalomórak) részeként kap megtűrt helyet a középis-
kolában. Az általános iskolákban valamivel jobb a helyzet, de jellemzően, tendenciózusan igyekeznek a kulturális kormányzat a drámát módszerként és nem tantárgyként értelmezni és kezelni.

De a probléma mélyebb gyökerű — a művészeti nevelés alapvető konfliktusai jelennek meg benne és általa. Az a vita, ami majd a konferencián *Ken Robinson* megnyitó előadásának indító kérdése lesz: *hogyan illeszkedhet a művészeti nevelés a tantervbe? Mi legyen a viszony és arány a művészetek gyakorlása és a róluk való elméleti tanulás között?* A kulturális kontextus kérdései alapvetően meghatározzák majd az ezt követő napok közös munkáját.

Így válik a látszólag csupán nyaralás néhány nap a konferencia érzelmi-hangulati bevezetőjévé számomra. Hasonló atmoszférájú színházi előadással búcsúzom Londontól (vagy búcsúzok tőlem London?). Csehov „Sirály”-át adják a National Theatre-ben *John Caird* rendezésében. Judi Dench sodró lendületű játéka mellett (aki Arkagyina szerepét játssza) elsősorban képi világgal ragad meg az előadás. A háttérben fodrozódó, csendes tó: vize a nyugalmat, otthonosságot és szabadságot sejteti. Az előadás során egyre távolibb és kisebb lesz. Hasonló hatást kelt a képerkeretre emlékeztető díszlet — az egymás elé emelt elemek zárják és szűkítik a teret: nemcsak a külső, hanem a belső világ, életter is fojtogatón szűkül, veszíti el megszokott biztonságot sugalló dimenzióit.

A darab egyik fő motívuma, a generációk szemléletének ütközése, a művészetről alkotott felfogások különbözősége, majd különös, új ha hangsúlyt kap néhány nap múlva — a konferencián *Ken Robinson* megnyitó és *Jonathan Neelands* záró előadása is érintette ezt a témát. Úgy látszik, ebben a két hétben mégis minden mindennel összefügg.

MAGAA KONFERENCIA szinte észrevétlenül indul: a sokféle teendő (jegyek, szobák, listák, stb.) közepette nem is tudatosodik azonnal bennünk, hogy már ismerkedünk és együtt dolgozunk. Könyveket válogatunk és ajánlunk egymásnak, forgatjuk a programot, és némi aggodalommal vegyes örömmel vesszük tudomásul, hogy pillanatnyi szabadidőnk sem lesz — a szervezők komolyan gondolják, hogy tanulni, tapasztalatot cserélni jöttünk ide, pihenni ráérünk majd utána, otthon. Délelőtt és

Horadélután 3 csoportban műhelyfoglalkozások lesznek, a délutáni teaszünet után és vacsora után pedig előadások, bemutatók, viták. A 6 nap egyik délutánját és estjét Stratfordban töltjük városnézéssel és a Royal Shakespeare Company Szentivánéji álom című előadásának megtekintésével (ez utóbbi meglehetősen csalódás szinte mindnyájunknak — megegyezünk abban, hogy kevés ilyen unalmas, koncepciótlan, sekélyes produkciót láttunk életünkben).

A 3 MŰHELYFOGLALKOZÁST Jude Ackroyd, Esibaba Irobi és Jonothan Neelands irányítják.

Jude a csoport munkáját a történetmesélésből kialakítható dráma köré szervezi, és a mozgás és tánc elemeit is belevonja a játékba. Ebben kiváló segítőtársa Natasha Ismail, aki táncművész, egyébként ő a reggeli bemelegítés irányítója. Így azok is ízelítőt kaphatnak pl. az indiai tánc elemeiből, akik másik csoportban dolgoznak.

A „Rituálé és színház” című műhelyfoglalkozást Esibaba Irobi vezeti. Csoportjának tagja békéscsabai kolléganőm, Fabulya Éva, akinek lelkesedését majd akkor értem meg, amikor az egyik este meghallgatom Essie előadását és utána hosszasan beszélgetek vele.

Essie Nigériából érkezett, most Liverpoolban tanít, ahol a PhD-jét írja. Minden gesztusa otthonát idézi — a tájat, a hagyományokat, az embereket; egy gazdag, ősi kultúrát, mely legfőbb eszközének a beszélt nyelvet tekint, melyben szó, zene és mozgás, az emberi test kifejező ereje olyan szoros egységben vannak, hogy szinte észrevétlenül folyik át egyik a másikba — a teljes személyiség van jelen minden pillanatban, minden mozdulatban. A megőrzött közösségi identitás ereje olyan örökség, mely egyszerre hordoz kognitív, biológiai és érzelmi tapasztalatot és tudást — a rituális szokásrendszer a mindennapi kommunikáció természetes eszköze.

Essie-n is érezhető az idegenbe szakadt ember honvágya (újonsült londoni ismerőseim jutnak eszembe) és a természet közelségében élő népek öröksége: a szeretet, otthonosság, empátia élménye és feltétlen igénye.

Beszélgetésünk visszacseng bennem Jonothan Neelands záróelőadását hallgatva a rituálé és színház kapcsolódási lehetőségeiről ill. különbözőségéről — *Richard Schechner* elmélete nyomán, aki megkülönbözteti az előadás/produkció — nem feltétlenül színházi értelemben rituális — hatásos és színházi/szórakoztató elemét. Az előbbi legfontosabb hatásának az egyetemes, allegorikus, közösségi kreativitást tartja, míg az utóbbi az individualizált, társadalmi osztályhoz kötődő, a közönség igényét szolgáló „show business” ismérve.

A sokféle, valóban gazdag tapasztalat közül legnagyobb élményem Jonothan Neelands workshopja. A műhelymunka során közösen formált játék — és Jonothan személyisége. A nagy tudású emberek bölcs szerénysége, empátiakészsége, figyelme egyébként is mindig lenyűgöz. Ahogy 4 napon át egy látszólag jelentéktelen, nem túl fordultatos történetből a valódi emberi sorsokat — félelmet, bizonytalanságot, otthonratalálást és kitaszítottaságot, szerelmet és áldozatot, önfeláldozást, eretneküldözést és a rituáléval szentesített befogadást kibontjuk, átéljük, megtapasztaljuk és végiggondoljuk, mindnyájunk számára formáló élmény. (Ennek a munkának a részletes, elemző ismertetése majd egy másik cikk tárgya lesz.)

A hogyan és a miért értelmező elemzése sosem marad el, de mindig a csoport fejt fel és mondja ki. A munka

utolsó szakaszában, amikor a zárónapra való bemutatót dolgozzuk ki (minden csoport készít egy rövid demonstrációt arról, mit is csinált az előző napok során — ez nem az elvégzett munka lerövidített ismétlése, hanem egy új szempontból megközelített összefoglaló értelmezése, parafrázisa), nos, e munka során Jonothan a háttérbe húzódik. Viselkedése egyszerre tükröz 2 fontos elvet: a kollegáit (hiszen végig hangsúlyozza, nem tanítványai, hanem kollégái vagyunk — bármelyikünk ülhetne az ő helyén, az ő „szerepében”) és az igazi tanárét, aki hagyja, hogy az elsajátított tudással szabadon gazdálkodjanak tanítványai. Nemcsak tudása lenyűgöző (a műhelymunka *gyakorlata* és az előadás sokrétű, naprakész tudományos felkészültségről tanúskodó *elméleti* megalapozottsága, kristálytisza logikája és elmélyültsége), de emberi-tanári magatartása is példaértékű.

BÚCSÚZÁS

Az utolsó napon, ebéd után, a búcsúzkodás hangulatában még beszélgetünk egy kicsit tanári szerepről és feladatról, az indiai színház harmadik útjáról (mely a rituáléból születik újjá a 20. században), az együttes munka közösség- és személyiségformáló erejéről — és egy esetleges magyarországi látogatásról, talán már jövő nyáron. Az ígéret birtokában könnyebb szívvel búcsúzom — talán természetes az önzés, hogy mindazt, ami szép és jó, élményt adó, nem akarja az ember elengedni az életéből.

Londontól ismét egy színházi előadással válok el. Közben a Young Vic színház előtti kigyózős sorban állunk, várva, hogy hátha nem jönnek el néhányan a telefonon megrendelt jegyért, és így esetleg bejuthatunk az abszolút teltházas előadásra, a helyzetnek teljesen ellentmondó adatok kavarognak bennem Ken Robinson és Jonothan Neelands előadásai nyomán: az ország felnőtt lakosságának csupán 5%-a jár rendszeresen színházba, 4%-a kiállításra és koncertre, az egyetemistákat leszámítva a fiatalok mindössze 4%-a jár színházba, moziba, kiállításra, operába, koncertre, a fiatal munkanélküliek 0%-a jár a fentiek közül bárhová is, a felnőtt lakosság 98%-a tölt el heti 25 óránál többet a TV képernyője előtt. Az ezredfordulóra várhatóan az állások 90%-a lesz középfokú, 70%-a pedig felsőfokú végzettséghez kötött — így nemcsak a szakképzetlen munkanélküliek száma fog nőni. Egyre nagyobb a neveléssel, oktatással foglalkozók felelőssége, azoké, akik a társadalmi kultúra, a személyközi kommunikáció kérdéseivel foglalkoznak, hiszen a személyes és kulturális identitás a változó körülmények között maga is változik, átértékelődik (és a gazdasági-társadalmi változások mellett gondolnunk kell a tudományos-technikai fejlődésre is: a virtuális valóság, a videovilág eredményei szintén átértékelik a világhoz, így a művészetekhez való viszonyunkat is).

Sorbanállás közben még mindez átfut az agyamon, hogy aztán nagy szerencsével bejutva a színházba az előadás olyan élményt adjon, ami megerősíti bennem a színház közösségteremtő erejét a színpadon és a nézőtérén egyaránt. A Theatre de Complicite és a Royal National Theatre kooprodukciója, a *Bruno Schultz* történeteiből írt „A krokodilok utcája” című darab felkavaró és magával ragadó produkció. Élmény és emlék, álom és valóság döbbenetes erejű ötvözete — érezhetően együtt lélegzik színpad és nézőtér: megszületik az igazi rituálé.

Erről szolt a 2 hét.

Sámu Ágnes

EGY TANFOLYAM TANULSÁGAI

— Bolton kurzus Budapesten —

Az idei nyár jelentős szakmai eseményei között tartottuk számon Gavin Bolton magyarországi látogatását. Az angolszász világ egyik leg (el)ismertebb elméleti szakembere 1994. június 20-25. között tartotta drámapedagógiai mesterkursusát a budapesti Marczibányi Téri Művelődési Központban.

A látogatásnak különös súlyt adott az a tudatosan tervezett egybeesés, hogy az érdeklődők a kurzus kezdetére már át is lapozhatták Gavin Bolton első könyvének magyar kiadását, mely A tanítási dráma elmélete címmel látott napvilágot a Marczibányi tériek bábáskodása mellett.

A tanfolyam első részében a drámatanítást, a gyermeki játékot és az előadásra is lehetőséget teremtő, színháyszerű tevékenységformákat érintő elméleti áttekintést kaptak a résztvevők, a későbbiek pedig a megismert teória gyakorlati értelmezésére, játékba emelésére adtak módot.

Bevezető, bemutatkozó beszédében Bolton meglepő és megnyerő öniróniával oldotta fel a magyar drámapedagógusok között is gyakran tapasztalható megközelítéssel különbözőségeket. Érzékletesen ecsetelte pályafutásának, gondolkodásmódjának állomásait és mestereit Peter Slade-től Brian Way-en át egészen Dorothy Heathcote-ig, s szavaiból kitűnt: a változás nem az előző szakaszok teljes megtagadását, csupán új felismeréseket jelent számára.

Elméleti fejtegetéseinek vázát a fent említett könyv gondolatmenete adta, azért — és a kötetet mélységében ismerő — hallgató azonban ráébredhetett, hogy előadá-

sában nem az 1979-ben írottak egyszerű ismétlése, hanem (ismét csak megjegyzésre érdemes elemként) azok gondolati meghaladása, továbbfűzése hangzott el.

Nem hallgathatjuk el ugyanakkor azt sem, hogy az egyhetes együttlét során akadtak döccenők is, melyek részben a kurzus célmeghatározásának bizonytalanságaiból születtek. Kétségkívül nehéz ugyanis egyetlen hét alatt eleget tenni egy képzettségét, gyakorlottságát, drámatanári irányultságát tekintve igencsak sokszínű csoport elvárásainak, különösen, ha a „szellemi étlapon” olyan fogások követik egymást, mint az elméleti mélyelemzés, a gyakorlati munkaformák és alkalmazási lehetőségeik áttekintése, valamint a színházi eszköztár és a dráma-munka kapcsolatának tisztázása.

A kurzus kapcsán felvetődött kérdések, elvarratlan gondolati szálak miatt a Gavin Boltonnal töltött egy hetet, annak tanulságait én magam mindenekelőtt a magyar drámatanárok „krémjének” tükörbenézéseként szeretném megőrizni emlékezetemben. Bízom abban, hogy a tanfolyam válaszkérésre készített mindannyiunkat: kik vagyunk, kikre számíthatunk, mennyit tudunk, miről hisszük, hogy tudjuk, tudunk-e nyíltan vitatkozni fontos ügyeinkről?

Gavin Bolton magyarországi látogatása talán katalizátora lesz mindezen kérdések megválaszolásának, újabb lökést adva többünk őszinte szándékának: „rendezni végre közös dolgainkat”.

Szauder Erik

Geoff Gillham TIE-színészképző kurzusáról

— Egy „butácska megfigyelő” beszámolója —

Abban az istenadta szerencsében volt részem, hogy egy alakuló TIE-társulat leendő TIE-színészeként ott lehettem a módszer ősházájából érkező író-rendező, Geoff Gillham speciális kurzusán, melynek a Marczibányi Téri Művelődési Központ adott otthont ez év júliusában.

A tanfolyam egyik — a munkát is erősen meghatározó — jellegzetessége az volt, hogy három különböző felkészültségű és „állapotú” csoport dolgozott együtt: A fiatal kora ellenére bátran „felnőttek” nevezhető Kerekasztal Színházi Nevelési Központ színész-tanárai a működésük három éve alatt felhalmozott tapasztalattal és konkrét, jól megfogalmazott elvárásokkal érkeztek a kurzusra.

A Káva Színházi Nevelési Csoport az első foglalkozások sikerének és kudarcainak friss élményével várta Geoff Gillhamet. Az „újszülött”, a Forrás Színházi Nevelési Csoport tagjai egy nagy erőfeszítést igénylő, székérdéknyi új és még le nem üledett ismeretet adó intenzív drámapedagógiai képzés után mindenre kíváncsian, nehezen artikulálható elvárásokkal kezdték a nyolc napot.

Az elvárásoknak ez a sokfélesége keményen próbára tette a tanfolyamvezetőt, s néha bizony a résztvevőket is. A kurzus során Gillham többször is kísérletet tett arra,

hogy megfogalmazza és egyeztesse a résztvevők elvárásait, s ennek megfelelően alakítsa a programot.

A teljes kurzust egy kétnapos műhelymunka előzte meg, melynek során Gillham a Kerekasztallal elkészített egy komplett TIE-programot. Némi feszültséget okozott, hogy a kész művet Gillham következtessen a Kerekasztal foglalkozásaként emlegette, míg a társulat a foglalkozás kizárólagos szellemi atyjaként a mestert nevezte meg.

A tanfolyam következő szakaszában a „kezdők” résztvevőként ismerkedtek meg a közösen létrehozott programmal. A foglalkozás során közvetlen tapasztalatokat gyűjthettünk arról, hogy miként dolgozik egy rutinos foglalkozásvezető. A facilitátor működéséhez a későbbiekben értékes elméleti támpontokat is kaptunk.

A kurzus talán legérdekesebb — és sokunk számára leghasznosabb — része az volt, amikor megismerkedhettünk Gillhamnak a cselekvés jelentésszintjeiről szóló elméletével, amely a programok tervezésénél a rendszerezett gondolkodást, a kivitelezésnél a színész-tanár céltudatos és pontos munkáját segíti.

Az utolsó két napon a három társulattól vegyesen alakuló kiscsoportok egy mini TIE program tervezését kapták feladatul. A tervező munkát Gillham csoportról-

csoportra járva segítette; kemény következetesség nyírbalta a látványos, de főléles elemeket, s terelt bennünket a történetben való gondolkodás felől a drámának a problémamegoldásban történő alkalmazása felé. A tervezett foglalkozások közül időhiányában sajnos csak egy-egy ismerkedhettünk meg a gyakorlatban.

Néhány hónappal a tanfolyam után, az első programunk tervezése közben bizony gyakran hivatkozunk a kurzuson tanultakra, ami azt jelzi, hogy a nyolc nap, egy

a munkáját most kezdő társulat számára feltétlenül hasznos volt. Mindezt köszönetet mondunk a szervezőknek, a házigazdáknak, a nyelvi korlátok ledöntésére vállalkozó Posta Laurának és a mesternek Geoff Gillham-nak.

Lázár Péter

Forrás Színházi Nevelési Csoport

Egy Közép-Kelet Európai Project kialakulása A falukutató és színjátszó táboroktól a szociodráma táboron keresztül a komplex drámatáborig

A kezdetek:

Ahhoz, hogy az 1993-94-es évben megvalósított Komplex Drámatáborról írjak, említést kell tegyek arról a folyamatról, amelyet 1982-ben kezdtünk el Békés megyében. A társadalmi életben ez a puha diktatúra időszaka volt Magyarországon. A központi irányítás, a hierchikus struktúra rányomta bélyegét a társadalomra. Az értelmiség soraiban sokan tudtuk, hogy a hivatalos jelentések mellett létezik egy másik Magyarország is, akiknek a véleménye nem kap hangot, s jópáran felelevenítettük az 1930-as évek hagyományát, a falukutatót. Folytattuk azoknak az egykori szociográfusoknak a munkáját, akik a II. világháború előtt kutatták a magyar valóságot, s nem elégedtek meg a hivatalos verziókkal;

„...azok vesznek magukra nagy felelősséget, akik a veszélyeket tartják, a bajokat eltagadják és a változtatást halogatják... Mert minden önvizsgálat amellet szól, hogy a teremtő pánik munkálása a legjobb közérdek, talán az egyetlen mód arra, hogy a békés változtatást szolgáljuk. A fölkeltett szorongás talán jól breszti azokat, akik nem látnak, megújítja a járatlanok szemet.”

Írta ezeket a sorokat Szabó Zoltán, 1936 őszén „A tardi helyzet” című műve elé. A két világháború között a népi írók legjobbjai gondolkodtak hasonlóképpen és valóságfeltáró munkáikban adtak — olykor megrázó erejű — híradást a „néma” magyar falvakról. 1983-tól Békés megye falvaiban próbáltuk feleleveníteni, folytatni „Magyarország felfedezését”.

Célunk volt:

a/ a rejtőzködő társadalmi jelenségek fölfedezése és tudatosítása;

b/ ismert ideológiai magyarázatok újraértékelése;

c/ a táborban résztvevők társadalomszemléletének formálása, a problémaérzékenység, közéleti fogékonyság kialakítása, elmélyítése;

d/ a társadalomban jelenlevő szociológiai szerepek, viszonyrendszerek felismerése, elemzése.

E táborokba részünk volt megismerkedni olyan egyéni és településen megtörtént, nyilvánosan soha el nem mondott történetekkel, amely sokunk szemléletét egy életre meghatározta a politika hatalmi játszmáival szemben. Akkori tapasztalatainkat a Megyei levéltár őrzi.

1987-ben a falukutató sajátos formáját választottuk. Ötvöztük a *szociológiát* a *színjátszással*. A falukutató táboroktól addig elkülönülten klasszikus értelemben vett színjátszó táborok is működtek nyaranként (drámapedagógiai képzéseket rendszeresen szervez-

tünk, bár táborot nem minden évben indítottunk). Ösztönösen tettük, mert úgy véltük, hogy a helyi társadalomnak a művészet eszközével — a drámával — a tábor végén rögtön tükröt tarthatunk, s fogalmunk sem volt, hogy az UNESCO 1984-ben közreadott II. középtávú tervében ez is egy kívánatos haladási irány:

„A kreativitás ösztönzése végett szoros és folyamatos együttműködést kellene kialakítani az oktatás-nevelés és az alkotó művészek között ... annak az ismeret szerves kölcsönös függőségi viszonyoknak kell alapos tanulmányozás tárgyává válnia, amely a kultúra és olyan területek között áll fenn, mint a gazdaság, a technológia, az oktatás-nevelés és a kommunikáció. E vizsgálatok során interdiszciplináris megközelítést kell követnünk, bevonva a társadalomtudományok minden ágazatát.”

A 12 napos műhelyünket interdiszciplináris volta miatt **Szociodráma tábornak** neveztük el. (Az 1920-as években Moreno használta ezt a módszert.) Lényeges elv volt, hogy a helyi társadalom történelmi, jelenkori szereplői elevenedjenek meg a színpadon s a tükröz a helyi problémás helyzeteket mutassa be a közönségnek a spontaneitás és az „itt és most” elv alapján.

Bár 1987-ben szerveztünk először ilyen táborot, országos támogatottságot 2 évvel később értünk el. Pályázatunk alapján kötöttünk 1989 márciusában szerződést az akkor még Közéletfejlesztési keretprogram titkárságával (jelenleg Iskolapolgár Alapítvány, kikkel még ma is együtt dolgozunk) és segítettek terjeszteni a tábori felhívást az ország középiskolaiban.

Mivel az ország legkülönbözőbb területeiről (Szombathely, Miskolc, Mohács) kívántak diákok és tanárok e nyári képzésben részt venni, így az ún. „előképzést” postán keresztül oldottuk meg, hogy a leendő táborlakók jobban megismerkedjenek a „helyszellemével”, a tábornak helyt adó település helytörténeti és XX. századi dokumentációs anyagait, s természetesen a tábor tervezett programját küldtük el ily módon a résztvevőknek.

A project első fázisa:

Az első napot az ismerkedésre és a munkamenet közös kialakítására szántuk. A közös „alkotmány” kialakítására. Fontos volt, hogy megismerjük egymást, tisztázzuk, ki mit vár ettől a 12 naptól, s ő maga hogyan képzei személyes részvételét.

Tettük mindezt játékos formában azért, hogy könnyebben jöjjön létre a nyitott, jó hangulatú, bizalomkeltő atmoszféra, mely az alkotómunkának elmaradhatatlan feltétele. Az önfejlesztő, közösségépítő játékok során

még jobban nyilvánvalóvá vált a résztvevők két különböző típusa. A színjátszók („művészek”) *extrovertált*, a falukutatók („tudósok”) *introvertált* személyiségjegyei egyértelműen érzékelhetővé váltak, s e tudás birtokában kellett a tábor s a személyi kapcsolatokat úgy koordinálni, hogy a különböző stílusjegyek erősítsék és ne oltsák ki egymás munkáját. Bőséges tapasztalat alapján mondhatom: nem egyszerű feladat.

„Ha két ilyen különböző típusú ember összeházasodik, megvalósíthatják az eszményi házasságot. Mindaddig, amíg az élet sokrétű külső feladataihoz való alkalmazkodás foglalja el őket, nagyszerűen. De ha...” (C.G. Jung) — de erről később.

Még első este közösen kialakítottuk a normákat és a szabályokat és igyekeztünk egyértelművé tenni a tábor célját és a 10 napos munka menetét. Itt alapoztuk meg azt a stílust, amit *demokráciának és felelősségteljes kompromisszumkészségnek* neveznek. A dolgokat *velünk és általunk* akartuk megvalósítani.

Folytatva a falukutató táborok hagyományait a társadalmi élet különböző témaköreiben, mint például egészségügy, oktatás, vállalkozás stb. 1-2 fős kérdezőcsoportok igyekeztek feltárni, megismerni a település valóságát, s a tapasztalatokat az esti táborszintű megbeszéléseken mondták el, hogy a sok rész valamilyen egészévé álljon össze. Az interjúk lényeges mondanóját összesűrítve számítógéppel rögzítettük. Ez a későbbi probématérkép kialakításánál vált fontossá.

Négy napig a színjátszók is végezték a kutatómunkát, hogy megmerítkezzen a valóságban, tapasztaljuk is erősítse őket a színpadi jellemek formálásában. „Érzelmi tapasztalás, racionális belátás” — ahogy Moreno írta. Bár mindenki lelkesen belevetette magát a „nyomozásba”, megítélésük szerint mégis ez okozta a „de ha” effektust.

A színjátszók egy része nehezen viselte az 1-2 személyes, izolált munkát, s ráadásul mikor „összeültünk”, akkor is elmélyült elemző munka várt rájuk. Miközben csábította őket az ismeretlen világ felfedezése, az erőteljes koncentrációt igénylő racionális munka elfárasztotta őket, nem volt játékos feloldása a sűrű, olykor nyomasztó élményeknek. Vágytak az eleven öröme. Ez a 4. nap este került felszínre. Igényüknek helyt adva kreatív játék foglalkozásokat is beleépítettünk a napi munkába. A 6 napon pedig akciójáték keretében dolgoztuk föl a megtudott információkat s próbáltuk eljátszani a településre jellemző emberi karaktereket. Ezután szekciókban folytatódott tovább a munka.

a/ A falukutató szekció a továbbiakban a problémamegoldó gondolkodás módszerével közéletépítő műhelyként elemezte, s próbálta a megoldásig végiggondolni a település traumás pontjait egy szociológus s egy menedzser vezetésével. Azontúl elmélyültebb ismereteket szereztek a helyi társadalom működésének megismerésében, kialakult bennük a segítő és fejlesztő szándék. Az esti beszámolók, megbeszélések és viták eredményeképpen megalkották az interjúkból kiemelt lényeges információk alapján a település problématérképét, s ez inspirálta őket, hogy „kerekasztal” beszélgetésre hívják a helyi közéletben aktívan résztvevő személyiségeket, kikíváncsian el is jöttek, s csupán az esti bemutató miatt szakították félbe a „problémamegoldó beszélgetést”. (Valamennyi meghívót személyesen adtuk át.)

b/ A színjátszó szekció tagjai a 6. naptól az interjúból begyűjtött nyersanyagokból formálták azokat az etüdöket, melyeket jellemzőnek vélték a település egészére. Öregek, fiatalok, dolgozók, vezetők és vezetettek meg-

formálása várt rájuk. Nap mint nap megkínlódtak a megjelenítés mesterségének nehézségeivel, csiszolták tehetségüket az anyaghoz, az anyagot a színjátszás alapvető törvényeihez. „A cseppben a tenger” megmutatkozásáig győtrő, öngyőtrő út vezetett. Józsa Mihály színész vezetésével készültek az utolsó esti „nagyszembesülésre”, a közönség előtti bemutatóra a színjátszók.

Gesztus, hang, mimika, párbeszéd megtalálása komoly szellemi és érzelmi tevékenységet követelt a szekció tagjaitól, de a *személyes vágyból születő egyéni öröm* — láthattuk — *közös vágyként, közös örömként* tudott megjelenni. A sikerült bemutatót a színjátszó szekció vitte ugyan közönség elé, ám mégis a tábor egészének munkája is megtestesült benne. Hiszen a főpróbákon a *nem játsszók* voltak a közönség, s az ő kritikai észrevételeik, jótanácsaik is beépültek a jelenetbe.

A közönség tapsa volt a honorárium, s a bemutatót követő 2 órás beszélgetés, melynek során folytattuk az együttgondolkodást a helybeliekkel a helybeliekért. Természetesen mi csak elindítói szerettünk volna lenni egy folyamatnak, mely el is indult s ugyanezen a településen ugyanezzel a módszerrel kontroll tábor is végezhetünk 1 év múlva.

A project fejlesztése:

A politikai rendszerváltás után, ahol is paradox módon azt érzékelhettük, hogy a vágyott szabadságban az emberek elvesztették a társadalmi élet bevált igazodási pontjait, s most zavartan keresték helyüket újra.

Fontos hatalmi pozíciók szűntek meg, meg kellett ismerkedni a munkanélküliség részével, jó barátok fordítottak egymásnak hirtelen hátat stb.

Ismét szükséges volt egy személyes önmeghatározás, mindenkinek önmagával, a rendszerváltozással s az új helyi társadalommal szemben. Hogy ki és mivégett van világon és milyen értékei vannak. Most látszott leginkább a tekintélyelvű társadalom rombolása.

A szabadságban nyilvánvalóvá vált, hogy az embereknek az *autonom döntéshozó képességüket sorvasztották* el. Ilyen közegben könnyen táptalajra nyerhet a demagógia, a kívülről vezéreltség.

Így született meg 1992-ben a **KOMPLEX DRÁMA-TÁBOR** ötlete. Olyan műhelymunkát szerettünk volna létrehozni, amelyben önmagunkon keresztül közelebb jutunk a társadalmi valósághoz, hogy jobban felismerhessük „az erénynek önábrázatát, a gúnynak önnön képét és maga az idő, a század testének tulajdon alakját, lenyomatát”.

A színjátszó és a szociológiai szekció mellé így beépült a drámapedagógiai szekció is. Az a terület, amelyben a pedagógusok megismerkedhetnek illetve továbbfejleszthetik azt a nevelői attitűdöt, amely elsősorban a gyermek személyiségére épül, segíti a kreativitásnak az önálló, rugalmas gondolkodásnak a fejlődését, s így feltehetően az elkövetkezendő nemzedék már „belülről vezérelten” élheti az életet, autonom állampolgárként. Ahol nem báb szerepben kell lélni az életét.

Fontosnak véltük mindhárom szekció munkájában a/ az érzelmek csiszolását b/ a logika analízáló és szintézis létrehozó segítségével a kommunikáció fejlesztését, mely a mindennapi kapcsolatfelvételt és kapcsolattartást is megkönnyíti.

Fontosnak véltük továbbá az emberi viszonylat rendszerek elemzését, s annak az érzelmeinkre gyakorolt hatását; a hamisság felismerését akár bennünk, akár egy társadalmi helyzetben rejtőzik, a *hiteles személyiség kimunkálását*. Vagyis, hogy a külső réteg, a társadalmi élet